

Bijstelling concept-kerndoelen voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs

Werkopdracht aan SLO

oktober 2021

Inhoudsopgave

| | | |
|------------------|--|-----------|
| 1. | Doelstelling | 3 |
| 2. | Uitgangspunten | 3 |
| 3. | Opbrengsten | 4 |
| 4. | Kwaliteitscriteria voor de uit te werken concept-kerndoelen | 5 |
| 5. | Proces en governance | 8 |
| 6. | Begrippenlijst..... | 10 |
| Bijlage I | Rationale van het funderend onderwijs..... | 11 |

1. Doelstelling

Het ministerie van OCW geeft SLO de opdracht om de huidige kerndoelen voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs, alsmede de kerndoelen voor het (voortgezet) speciaal onderwijs bij te stellen. Dit moet leiden tot concept-kerndoelen die wettelijk worden vastgesteld na het beproeven ervan in de praktijk en na politieke goedkeuring. Daarmee gelden ze voor alle leerlingen en scholen in het primair onderwijs (po) en de onderbouw van het voortgezet onderwijs (vo), en het (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so).

De werkopdracht beschrijft de uitgangspunten voor het hele bijstellingstraject, de opbrengsten daarvan, de kwaliteitscriteria waaraan die opbrengsten moeten voldoen en het proces waarin ze tot stand komen. Op basis van de werkopdracht ontwikkelt SLO de werkinstructies voor de kerndoelenteams.

2. Uitgangspunten

Voor het opstellen van de concept-kerndoelen gelden de volgende uitgangspunten:

- De concept-kerndoelen bestaan uit een set kerndoelen voor po en een set kerndoelen voor onderbouw vo. Er wordt gewerkt vanuit eenzelfde definitie van het begrip 'kerndoelen', namelijk doelstellingen die beschrijven waar leerlingen mee in aanraking moeten komen, welke inspanning er van hen verwacht wordt met het oog op ervaringen en wat ze uiteindelijk moeten beheersen. Het gaat hierbij om aanbodsdoelen, beheersingsdoelen en ervaringsdoelen. Zie 4.6 voor een nadere omschrijving hiervan.
- De concept-kerndoelen worden uitgewerkt in lijn met de rationale (zie bijlage I) waarin de drie doeldomeinen kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming zijn benoemd. De rationale geeft een kader voor en richting aan de ontwikkeling van de concept-kerndoelen. Hiermee draagt de rationale bij aan een breed, inclusief en gevarieerd curriculum in het po en de onderbouw van het vo, en het (v)so.
- De concept-kerndoelen worden gelijktijdig uitgewerkt voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De uitwerking gebeurt in lijn met de onderscheidende kenmerken van de po- en vo-sector. De concept-kerndoelen gelden daarmee voor alle leerlingen met uitzondering van zeer moeilijk lerende en (ernstig) meervoudig beperkte leerlingen.
- De concept-kerndoelen vormen de basis voor de kerndoelen voor het (voortgezet) speciaal onderwijs. Om de kerndoelen voor het (v)so relevant en bruikbaar te maken, passend bij de onderwijsbehoeften van deze leerlingen, worden analoog aan de concept-kerndoelen po en de onderbouw vo specificaties bij de kerndoelen ontwikkeld voor het (v)so. Voor zeer moeilijk lerende/ernstig meervoudig beperkte leerlingen zijn aangepaste kerndoelen nodig. Daarnaast worden leervoorwaardelijke kerndoelen opgesteld voor het (v)so. Hoe dit proces zich verhoudt tot het proces voor de concept-kerndoelen wordt beschreven in deel 5, proces en governance.
- De concept-kerndoelen worden uitgewerkt voor negen leergebieden: Nederlands, Rekenen & Wiskunde, Engels/Moderne Vreemde Talen, Burgerschap, Digitale Geletterdheid, Mens & Maatschappij, Mens & Natuur, Kunst & Cultuur en Bewegen & Sport.¹

¹ Dit zijn de huidige zeven leergebieden in vo onderbouw, plus de twee nieuwe leergebieden burgerschap en digitale geletterdheid.

- Er wordt gewerkt vanuit een gemeenschappelijke architectuur om te komen tot een consistente uitwerking van concept-kerndoelen voor de verschillende sectoren en leergebieden. De architectuur heeft betrekking op de ordening en presentatie van inhoud in curricula. Daarbij wordt gestreefd naar consistentie in opbouw en uitwerking. Voor de kerndoelen betekent dit: het realiseren van afstemming tussen concept-kerndoelen van verschillende leergebieden, afstemming tussen po en onderbouw vo en afstemming met bovenbouw vo. Concreet gaat het om een consistente uitwerking van karakteristieken per leergebied, het raamwerk van kerndoelen po en onderbouw vo en de opbouw en formulering van kerndoelen. SLO levert formats om te komen tot een gemeenschappelijke architectuur, waarmee de kerndoelenteams werken.
- De concept-kerndoelen worden uitgewerkt op basis van in elk geval:
 - A. de (bijgestelde) probleemanalyses van de leergebieden ontwikkeld door SLO,
 - B. de opbrengsten van Curriculum.nu: visie, grote opdrachten en bouwstenen, rekening houdend met de aanbevelingen van de wetenschappelijke curriculumcommissie ten aanzien van de opbrengsten van Curriculum.nu.
 - C. de huidige kerndoelen primair onderwijs, speciaal (voortgezet) onderwijs en voortgezet onderwijs,
 - D. verkenningen/evaluaties ten behoeve van leergebieden waaronder de evaluatie van het referentiekader taal en rekenen, de verkenning van het Europees referentiekader, de nadere verkenning Rekenen & Wiskunde en de nadere verkenning Mens & Maatschappij.
 - E. voor zover mogelijk, de concept-examenprogramma's vmbo, havo en vwo.
- De concept-kerndoelen doen recht aan de vrijheid van inrichting en de pedagogisch-didactische vrijheid van de school, conform artikel 23, lid 2, van de grondwet.

3. Opbrengsten

Om te komen tot een consistente benadering en uitwerking van concept-kerndoelen voor de negen leergebieden wordt er gewerkt vanuit een gemeenschappelijke architectuur die bijdraagt aan een consistente opbouw van kerndoelen voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. In dit proces worden de volgende producten onderscheiden:

- Tussenproduct 1: Karakteristiek en raamwerk van concept-kerndoelen per leergebied
- Tussenproduct 2: Gezamenlijk raamwerk van concept-kerndoelen po en onderbouw vo
- Tussenproduct 3: Uitwerking selectie(s) concept-kerndoelen per leergebied
- Tussenproduct 4: Uitwerking volledige set concept-kerndoelen per leergebied
- Eindproduct: Concept-kerndoelen voor primair en voortgezet onderwijs
+ toelichtingsdocument

Karakteristiek en raamwerk van concept-kerndoelen (tussenproduct 1)

De karakteristiek beschrijft wat het leergebied kenmerkt in po en onderbouw vo. Het laat zien hoe de rationale met de drie doeldomeinen (bijlage I) en de beschrijving met onderscheidende kenmerken van de po- en vo-sector zich vertalen naar het leergebied. De karakteristiek bouwt voort op de visietekst en de grote opdrachten per leergebied die zijn opgeleverd in het kader van Curriculum.nu. De karakteristiek is richtinggevend voor inhoudelijke keuzes in het raamwerk. Het raamwerk geeft per leergebied op hoofdlijnen aan voor welke inhoud uit het leergebied concept-kerndoelen ontwikkeld gaan worden. De raamwerken per leergebied

vormen de input voor tussenproduct 2: het gezamenlijk raamwerk.

Gezamenlijk raamwerk van concept-kerndoelen (tussenproduct 2)

Het gezamenlijk raamwerk geeft een schetsmatige indeling in de totale set van alle kerndoelen po en onderbouw vo, gespecificeerd per leergebied. Het doel van het raamwerk is tweeledig. Ten eerste is het bedoeld om samenhang en consistentie in de ordening en structuur van de sets kerndoelen po en onderbouw vo te realiseren zowel binnen het leergebied tussen de schoolsoorten als tussen verwante leergebieden. Ten tweede is het bedoeld om inzichtelijk te maken wat de inhoudelijke samenhang, onderlinge relaties en eventuele overladenheid is, met name tussen leergebieden. Omdat het raamwerk op een hoger abstractieniveau een overzicht van het landelijk curriculum geeft, zijn heldere, onderbouwde keuzes te maken die bijdragen aan onderlinge samenhang en het voorkomen van eventuele overladenheid.

Het raamwerk is voorzien van een heldere en bondige toelichting en verantwoording van keuzes, waarbij aangegeven wordt welke grote opdrachten en bouwstenen voor po en onderbouw vo van Curriculum.nu ten grondslag liggen aan welke kerndoelen.

Uitwerking selectie concept-kerndoelen (tussenproduct 3)

Per leergebied worden eerst één of meer selecties van inhouden gemaakt waarvoor concept-kerndoelen po en onderbouw vo worden uitgewerkt. Per leergebied wordt op basis van het gezamenlijke raamwerk bepaald met welke selectie wordt gestart. Deze fasering wordt gehanteerd om eerst een beperkt aantal kerndoelen zo goed mogelijk door te ontwikkelen, om zodoende te komen tot consensus – ook tussen leergebieden – over een consistentie wijze van doelformuleringen die daarna bij de overige uitwerkingen kan worden toegepast. Hierin wordt ook meegenomen in hoeverre kennis, vaardigheden, inzichten en houdingen gedifferentieerd moeten worden in onderbouw vo.

Uitwerking hele set concept-kerndoelen (tussenproduct 4)

Vervolgens wordt per leergebied het geheel van concept-kerndoelen opgeleverd.

Concept-kerndoelen + toelichtingsdocument (eindproduct)

Het eindproduct bevat:

- de karakteristieken van de leergebieden,
- de complete, geordende set uitgewerkte concept-kerndoelen po en onderbouw vo.

Het toelichtingsdocument bevat een verantwoording op hoofdlijnen waarin toelichting en rekenschap wordt gegeven van de belangrijkste keuzes die gemaakt zijn.

4. Kwaliteitscriteria voor de uit te werken concept-kerndoelen

Deze paragraaf beschrijft de kwaliteitscriteria waaraan de concept-kerndoelen moeten voldoen.

- 1. Ontwerpruimte:** de concept-kerndoelen worden ontworpen voor 70 procent van de onderwijstijd.
 - i. De concept-kerndoelen per leergebied worden ontworpen binnen de vooraf vastgestelde normatieve omvang van het betreffende leergebied in het primair

onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs.²

2. **Doeldomeinen:** de drie doeldomeinen kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming hebben een herkenbare weerspiegeling in de set van concept-kerndoelen voor po en onderbouw vo.
3. **Kansengelijkheid:** de concept-kerndoelen dragen bij aan het bevorderen van kansengelijkheid in het curriculum:³
 - i. De concept-kerndoelen doen recht aan de diversiteit in de samenleving (diversificatie) door de keuze van inhouden, perspectieven bij die inhouden en de formulering /gebruik van begrippen in kerndoelen. Bij de nadere uitwerking van de concept-kerndoelen worden ook voorstellen opgenomen over hoe racisme, discriminatie, antisemitisme, koloniaal verleden en migratiegeschiedenis stevig worden verankerd in het curriculum, zoals per motie gevraagd.⁴
 - ii. Geletterdheid krijgt in de concept-kerndoelen van alle leergebieden een expliciete plek, waarbij talige kennis, vaardigheden en inzichten zoveel mogelijk met inhouden van het leergebied in kwestie worden verbonden.
 - iii. Reken- en wiskundige kennis, vaardigheden en inzichten krijgen in de daarvoor relevante leergebieden een expliciete plek, waarbij reken- en wiskundige kennis, vaardigheden en inzichten zoveel mogelijk met inhouden van het leergebied in kwestie worden verbonden.
 - iv. Loopbaanleren/LOB-vaardigheden krijgen in alle leergebieden een passende plek in po en onderbouw vo.
4. **Doorlopende leerlijn:** de concept-kerndoelen functioneren in een stelsel waarin sprake is van een drempelloze overgang tussen po en onderbouw vo.
 - i. De concept-kerndoelen po en onderbouw vo zijn zo geformuleerd dat een drempelloze overgang tussen po en onderbouw vo wordt gefaciliteerd.
 - a) De uitwerking van de concept-kerndoelen van elk leergebied draagt bij aan een logische en beredeneerde opbouw van po naar onderbouw vo.
 - b) Er wordt daarbij kritisch afgewogen in hoeverre inhouden in beide sectoren passend en nodig zijn voor de doelgroep;
 - ii. De concept-kerndoelen onderbouw vo worden geformuleerd voor einde leerjaar 2 (vmbo/havo/vwo). Waar nodig voor een passende leerroute naar bovenbouw vo, worden aanvullende kerndoelen geformuleerd voor leerjaar 3 (havo/vwo).
 - iii. De concept-kerndoelen sluiten aan bij de concept-examenprogramma's bovenbouw vo voor zover die tijdig beschikbaar zijn⁵. Indien deze niet beschikbaar zijn, wordt gebruik gemaakt van de tussenopbrengsten tot dan toe en van de opbrengsten van Curriculum.nu.
5. **Samenhang:** de concept-kerndoelen bieden de basis voor een samenhangend curriculum:
 - i. De concept-kerndoelen worden voor po en onderbouw vo zoveel mogelijk op een consistente wijze opgebouwd en uitgewerkt: beide sets concept-kerndoelen hebben een vaste opbouw waarin negen leergebieden worden onderscheiden.
 - ii. Wanneer inhouden in meerdere leergebieden voorkomen, wordt gezorgd voor een

² Voor de verdeling van de ontwerptijd per leergebied in po en onderbouw vo, zie publicatie Verdeling van ontwerptijd voor ontwikkeling van kerndoelen in po en onderbouw vo. De normatieve omvang krijgt geen wettelijke status en is niet voorschrijvend voor de onderwijstijd in de praktijk.

³ De kwaliteitscriteria zijn gebaseerd op het SLO-rapport Beoordelingskader Kansengelijkheid (SLO, 2020) en het advies Kaders voor kansen (Wetenschappelijke curriculumcommissie, 2021). De genoemde kwaliteitscriteria zijn niet alléén relevant voor het bevorderen van kansengelijkheid. Bovendien zijn naast deze criteria ook andere criteria (deels) relevant voor kansengelijkheid, zoals ontwerpruimte en doeldomeinen.

⁴ Kamerstukken 2019/20, 31 293, nr. 540.

⁵ Bij de latere uitwerking van kerndoelen in leerlijnen is het van belang dat dit ook aansluit bij voorschoolse educatie.

consistente uitwerking en formulering. Daarbij wordt:

- a) bepaald voor welk(e) leergebied(en) deze inhoud daadwerkelijk tot de kern behoort (geen ongewenste overlap);
 - b) duidelijk gemaakt wat het leergebiedspecifieke perspectief is van waaruit het leergebied bijdraagt aan de kennis, vaardigheden, inzichten en houdingen;
 - c) de analyse samenhang (17-12-2019) benut.
- iii. Verbindende vaardigheden worden leergebiedspecifiek uitgewerkt. Dit gebeurt op consistente wijze in alle leergebieden waarbij relevante verbindende vaardigheden verbonden worden aan de inhoud van het leergebied.

6. Doelformuleringen:

- i. De concept-kerndoelen zijn geformuleerd als aanbodsdoelen, beheersingsdoelen of ervaringsdoelen.
 - a) Aanbodsdoelen: beschrijven het beoogde curriculum waar een school in haar onderwijsaanbod voor heeft te zorgen. Ze expliciteren waar iedere leerling recht op heeft dus het 'wat' waar iedere leerling mee in aanraking dient te komen. (*De school brengt leerlingen in aanraking met ...*)
 - b) Beheersings- en ervaringsdoelen: beschrijven waar het onderwijs op gericht is en wat er bereikt wil worden als het gaat om kennis, vaardigheden, inzichten en houdingen.
 - Ervaringsdoelen beschrijven welke inspanning van leerlingen wordt verwacht met het oog op ervaringen en/of expressieve reacties.
 - Beheersingsdoelen beschrijven het realiseren van leeropbrengsten, dat zijn de minimale streefwaarden als het gaat om kennis, vaardigheden en inzichten.
- ii. De concept-kerndoelen zijn concreet geformuleerd: de mate van concreetheid zit tussen de huidige, globaal geformuleerde kerndoelen en de uitwerking van het referentiekader taal en rekenen in.
- iii. De concept-kerndoelen hebben een consistente opbouw bestaande uit een doelformulering en waar nodig een uitwerking:

De doelformulering bestaat uit maximaal twee zinnen en bevat in elk geval de componenten ABC:

- A. *audience* (publiek): indien aanbod 'de school'; indien ervaring/beheersing 'de leerling' (enkelvoud);
- B. *behaviour* (waarneembaar gedrag + eventueel omstandigheden/context): in handelingswerkwoord(en) wat de leerling aangeboden krijgt, ervaart of beheerst;
- C. *content* (object van leren): inhoud, met concepten, kennis, inzichten en/of houdingen.

Om de doelformulering voldoende te specificeren, kan een uitwerking worden toegevoegd. Deze wordt aangeduid met: 'Het gaat hierbij om'.

- iv. De concept-kerndoelen bevatten handelingswerkwoorden die zoveel mogelijk waarneembaar gedrag beschrijven en consistent zijn tussen leergebieden.
- v. De concept-kerndoelen voor Engels voor de onderbouw vo worden waar nodig apart beschreven ten opzichte van de andere moderne vreemde talen, vanwege het verschil in (begin)niveau en het belang van een doorlopende leerstoflijn. Voor de overige samengestelde leergebieden worden de concept- kerndoelen binnen het leergebied geordend en geformuleerd, waarbij wel vakspecifieke accenten zichtbaar kunnen zijn.

5. Proces en governance

Wat betreft het proces, wordt achtereenvolgens ingegaan op de opdrachtnemer, de samenstelling van de kerndoelenteams, jaarplanning, advieskring en brede betrokkenheid.

Opdrachtnemer

De opdracht van OCW tot het bijstellen van de huidige kerndoelen voor po en onderbouw vo wordt uitgevoerd door SLO. SLO heeft daarvoor binnen haar organisatie een programmteam ingericht dat in opdracht van de directie van SLO zorgdraagt voor sturing (inhoudelijk en procesmatig) op de totstandkoming van de concept-kerndoelen en het bewaken van de kwaliteit daarvan. SLO informeert op vaste momenten de opdrachtgever over het proces, de voortgang daarvan en hoe de kwaliteitscriteria functioneren na oplevering van (tussen)producten. De directie van SLO draagt de eindverantwoordelijkheid voor de op te leveren concept-kerndoelen.

Kerndoelenteams

De concept-kerndoelen worden opgesteld in nauwe samenwerking tussen leraren, vakexperts en curriculumexperts.⁶ Hiervoor worden in samenwerking met onder meer de vakverenigingen kerndoelenteams ingericht voor elk van de negen leergebieden. SLO is als opdrachtnemer verantwoordelijk voor de inrichting en vormgeving van de kerndoelenteams binnen de vastgestelde kaders.

Aanpak kerndoelen (voortgezet) speciaal onderwijs

Voor het speciaal onderwijs (normaal en moeilijk lerend) en voortgezet speciaal onderwijs (uitstroomprofiel vervolgonderwijs) worden de reguliere (tussen)producten getoetst op relevantie, bruikbaarheid en toepasbaarheid in het (v)so. Op basis daarvan worden aanbevelingen voor het (v)so gedaan en waar nodig specificaties toegevoegd aan de reguliere concept-kerndoelen.

Ten aanzien van het speciaal onderwijs (zeer moeilijk lerend/ernstig meervoudig beperkt) en voortgezet speciaal onderwijs (uitstroomprofiel arbeidsmarkt en dagbesteding) worden de reguliere (tussen)producten getoetst op relevantie, bruikbaarheid en toepasbaarheid in het (v)so. Op basis daarvan worden aanbevelingen voor het (v)so gedaan en specificaties toegevoegd aan de reguliere concept-kerndoelen en worden aanvullende functionele kerndoelen ontwikkeld.

Aanvullend op de aangepaste concept-kerndoelen worden voor het gehele (v)so leervoorwaardelijke kerndoelen opgesteld.

In deze aanpak wordt gewerkt met curriculumexperts, doelgroep-experts en twee specifieke advieskringen.

Jaarplanning

De start van het bijstellingstraject wordt in 2022 verwacht. Het traject kent een maximale doorlooptijd van 12 maanden. De kerndoelenteams komen bijeen in ten minste zes werksessies (afhankelijk van de precieze invulling van het werkprogramma van het kerndoelenteam kunnen dit meer bijeenkomsten zijn), voorafgegaan door een startbijeenkomst.

Advieskring

Het is van belang om naast de perspectieven van leraren, lerarenopleiders/vakdidactici en curriculumexperts in de kerndoelenteams ook andere perspectieven te betrekken bij het realiseren van bruikbare kerndoelen voor het onderwijs. Daarvoor wordt er voor elk leergebied een advieskring samengesteld. De advieskring heeft een tweeledig doel:

- Inbrengen van expertise waar het kerndoelenteam niet direct in voorziet, maar die op weg naar het realiseren van concept-kerndoelen wel nodig is;
- Reflecteren op de (tussen)resultaten en actief meedenken.

Het gaat hierbij onder andere om vakverenigingen, wetenschappers, leermiddelenmakers, toetsontwikkelaars, leraren (v)so en bovenbouw vo. Van de feedback van de advieskring en de eventuele verwerking daarvan in de concept-kerndoelen wordt verslag gelegd.

Brede betrokkenheid

Leraren en andere betrokkenen zullen via regionale bijeenkomsten worden betrokken om hen te informeren en de gelegenheid te bieden om in gesprek te gaan met leden van de kerndoelenteams over tussenproducten. Ook wordt rondom het bijstellingstraject een (pro)actief communicatiebeleid gevoerd, zodat belangstellenden goed worden geïnformeerd. De leden van de kerndoelenteams zullen daarbij een actieve rol spelen in het communiceren over (tussen)producten richting hun achterban.

Eindopbrengst en vervolgstappen

SLO levert de concept-kerndoelen op aan de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media. Het werk van de kerndoelenteams is hiermee afgerond. De concept-kerndoelen zullen vervolgens tijdens de zogenaamde pilotfase, op bruikbaarheid (uitvoerbaarheid) worden beproefd in de schoolpraktijk. De doorlooptijd van de pilotfase besluit naar verwachting anderhalf schooljaar. Tijdens deze pilotfase zal ook voorbeeld-lesmateriaal worden geselecteerd en ontwikkeld.

De minister legt de concept-kerndoelen vervolgens ter advies voor aan de wetenschappelijke curriculumcommissie. De adviezen van de curriculumcommissie worden meegenomen om te komen tot definitieve kerndoelen.

Op basis van het tijdens de pilotfase ontwikkelde en geselecteerde voorbeeldmateriaal worden handreikingen of toelichtingen ontwikkeld. Extra aandacht zal worden gegeven aan de leergebieden Nederlands, Rekenen & Wiskunde, Engels en Burgerschap, doordat SLO voorbeeldlesmateriaal voor deze leergebieden ontwikkelt.⁷ Zodoende is er voor leraren tijdig voldoende materiaal beschikbaar om met het verbeterde curriculum te kunnen werken.

⁷ Kamerstukken 2019/20, 31 293, nr. 522

6. Begrippenlijst

Kerdoel

Functie

Kerdoelen zijn bedoeld als instrument voor curriculum- en onderwijsontwikkeling en scholen dienen de kerndoelen bij hun onderwijsactiviteiten te hanteren. Ze zijn een onderdeel van de eigen kwaliteitszorg.

Definitie

De kerndoelen beschrijven waar leerlingen mee in aanraking moeten komen, welke inspanning er van hen wordt verwacht met het oog op ervaringen, en wat ze uiteindelijk moeten beheersen. Daarbij gaat het om:

- Aanbodsdoelen: beschrijven het beoogde curriculum waar een school in haar onderwijsaanbod voor heeft te zorgen. Ze expliciteren waar iedere leerling recht op heeft dus het 'wat' waar iedere leerling mee in aanraking dient te komen.
- Beheersings- en ervaringsdoelen: beschrijven waar het onderwijs op gericht is en wat er bereikt wil worden als het gaat om kennis, vaardigheden, inzichten en houdingen.
 1. Ervaringsdoelen beschrijven welke inspanning van leerlingen wordt verwacht met het oog op ervaringen en/of expressieve reacties.
 2. Beheersingsdoelen beschrijven het realiseren van leeropbrengsten, dat zijn de minimale streefwaarden als het gaat om kennis, vaardigheden en inzichten.

Leerlijn

Het begrip kent twee invullingen. Een invulling heeft betrekking op 1) de onderwijsinhoud of 2) de leerling:

1. De opeenvolging van bepaalde leerinhouden in tijd en moeilijkheidsgraad.
2. De route die een leerling volgt door de onderwijsinhouden van een sector, schoolsoort of leerweg.

Architectuur: De architectuur heeft betrekking op de ordening en presentatie van inhouden in curricula. Daarbij wordt gestreefd naar consistentie in opbouw en uitwerking. Voor de kerndoelen betekent dit: het realiseren van afstemming tussen concept-kerndoelen van verschillende leergebieden voor po en onderbouw vo en afstemming met bovenbouw vo. Concreet gaat het om een consistente uitwerking van karakteristieken per leergebied, het raamwerk van kerndoelen po en onderbouw vo en de opbouw en formulering van kerndoelen.

Bijlage I Rationale van het funderend onderwijs

De rationale geeft een beschrijving van waartoe onderwijsactiviteiten in het funderend onderwijs dienen en fungeert als centraal ontwerp kader voor de ontwikkeling van het curriculum. De rationale vervult twee functies. Ten eerste geeft een rationale een kader waarmee keuzes gemaakt kunnen worden binnen de bijstelling van het formele landelijke curriculum. Ten tweede biedt de rationale een kader waarmee scholen onderwijsactiviteiten kunnen vormgeven. Dit zorgt voor een brede benadering van onderwijs.⁸

De drie doeldomeinen als basis

Het funderend onderwijs heeft een belangrijke functie in het toerusten van de nieuwe generatie voor de huidige en toekomstige samenleving. Het beoogt alle leerlingen, ongeacht hun potentie, interesse, ambitie of achtergrond, gelijke kansen te bieden om kennis, vaardigheden, houdingen en inzichten te ontwikkelen en doelen te bereiken. Dit komt tot uitdrukking in drie doeldomeinen waarop het funderend onderwijs gericht is: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. De school heeft als opdracht om aan deze doeldomeinen te werken:

- *Kwalificatie*: het verwerven van basiskennis en -vaardigheden waarmee alle leerlingen hun potentieel kunnen realiseren en die nodig zijn voor toekomstige studies en beroepen.
- *Socialisatie*: bekend en verbonden zijn met culturen, tradities en praktijken in de samenleving, waaronder democratische normen en waarden.
- *Persoonsvorming*: het ontwikkelen van een onafhankelijke positie in de wereld en zodoende zelfstandig oordelen en handelen. In staat zijn om op deze positie te reflecteren en bewust worden dat ieder blijvend in staat is om zelf richting te geven aan deze positie en daar dus ook verantwoordelijk voor gehouden kan worden.

In goed onderwijs zijn deze drie doeldomeinen onderling verbonden en altijd tegelijkertijd aan de orde. Binnen het funderend onderwijs kan hierop verschillende manieren invulling aan worden gegeven maar altijd binnen de kaders van de democratische rechtsstaat. Veranderingen in de samenleving bepalen de visie op wat een leerling in de toekomst nodig heeft. Dat maakt systemisch bijstellen van het curriculum noodzakelijk, maar altijd met oog voor de brede functie van het onderwijs.

Een dergelijk breed, inclusief en gevarieerd curriculum wordt geformaliseerd in kerndoelen en eindtermen en als opdracht aan de school gegeven. Hierin komt tot uiting het *recht* van alle leerlingen – ongeacht hun achtergrond, identiteit of het mogelijke verloop van hun schoolloopbaan – om in aanraking te komen met een onderwijsaanbod dat hun eigen horizon overstijgt of waar ze van huis uit niet automatisch toegang toe hebben. Hierin komt daarnaast tot uiting de *plicht* van het onderwijs om leerlingen in aanraking te brengen met thema's en vraagstukken waartoe zij zich moeten verhouden in de democratische samenleving, zoals culturen, tradities, overtuigingen en de rechtstaat. In aansluiting hierop moeten onderwijsdoelen – in selectie van, interculturele perspectieven op en formulering van inhouden – recht doen aan de diversiteit aan identiteiten van de leerlingenpopulatie.

⁸ Het dient nader bepaald te worden of het hierbij behulpzaam is om de rationale een wettelijke status te geven.